

ISO14001 SERIYALI EKOLOGIK MENEJMENT TIZIMINING AHAMIYATI

F.M.Asilova

TOSH DAU universiteti assistenti.

Azimova Kamola Bahhtiyor qizi

TOSH DAU universiteti talabasi.

Annotatsiya. Biz yashayotgan dunyoning barqarorligiga tahdid soladigan va bugungi kunning eng katta muammosi bo'lgan ekologik muammolar va ifloslanish sanoatlashtirish natijasida sezilarli bo'lib qoldi. Ilgari faqat ifloslanish sifatida qabul qilingan va xalqaro miqyosga ega bo'lmagan holda mahalliy xususiyatlarga ega bo'lgan ekologik muammolar kundan-kunga tez sur'atlar bilan o'sib, butun dunyoning muammosiga aylandi. Ayni paytda insoniyat tomonidan atrof-muhitga etkazilgan zararni kamaytirish maqsadida atrof-muhit standartlari, atrof-muhitga oid milliy va xalqaro huquqiy qoidalar amalga oshirildi. Shu nuqtai nazardan, Xalqaro Standartlar Tashkiloti (ISO) tomonidan atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha nashr etilgan standart seriyali ISO 14000 seriyasi deb nomlanadi, ushbu maqolada shu standart haqida fikr yuritamiz.

Аннотация. Экологические проблемы и загрязнение, которые угрожают стабильности мира, в котором мы живем, и являются самой большой проблемой сегодня, стали заметными в результате индустриализации. Экологические проблемы, которые раньше воспринимались только как загрязнение и имели местные характеристики без международного охвата, быстро росли день ото дня и стали проблемой всего мира. В настоящее время в целях снижения ущерба окружающей среде, наносимого человечеством, внедряются экологические стандарты, национальные и международные правовые нормы, касающиеся окружающей среды. В этом контексте стандартная серия, опубликованная Международной организацией по стандартизации (ISO) по охране окружающей среды, называется серией ISO 14000, о которой мы поговорим в этой статье.

Annotation. Environmental problems and pollution, which threaten the stability of the world we live in and are the biggest problem today, have become visible as a result of industrialization. Environmental problems, which were previously perceived only as pollution and had local characteristics without international coverage, grew rapidly day by day and became a worldwide problem. Currently, in order to reduce the environmental damage caused by humanity, environmental standards, national and international legal norms related to the environment are being implemented. In this context, the standard series published by the International Organization for

Standardization (ISO) on environmental protection is called the ISO 14000 series, which we will discuss in this article.

Kalit soʻzlar. ISO 14000 standarti, ekologik muammolar, chiqindilar, atrof muhit, inson salomatligi, korxonalar.

Ключевые слова. Стандарт ISO 14000, экологические проблемы, отходы, окружающая среда, здоровье человека, предприятия.

Keywords. ISO 14000 standard, environmental issues, waste, environment, human health, enterprises.

Bozor iqtisodiyotining hozirgi zamonaviy rivojlanish darajasi, ishlab chiqarish va xizmat koʻrsatish korxonalarining holati, Oʻzbekiston Respublikasining Butunjahon savdo tashkilotiga (BST) qoʻshilishining yaqin istiqbollari hamda Respublika ishlab chiqarish korxonalarining dunyo bozorlariga har tomonlama uygʻunlashuvini taʼminlash, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning sifati va xavfsizligi, raqobatbardoshligi bilan bir qatorda, ijtimoiy-iqtisodiy aloqalarning butun tizimini qayta koʻrib chiqish va mahsulot ishlab chiqarish sohasi hamda sifat menejmenti tizimlarini joriy etish iqtisodiyotning eng dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunga kelib, Respublikamizda ISO 9001 va ISO 14001 xalqaro standart talablari asosida sifat menejment tizimlarini joriy etgan va sertifikatlashtirilgan korxonalar soni kun sayin ortib bormoqda.

Ushbu rivojlanish bosqichida Respublika ishlab chiqarish korxonalari mahsulot sifati va sifat boshqaruv faoliyatining doimiy takomillashtirish orqali texnik-iqtisodiy oʻsishga qaratilgan yangi rivojlanish strategiyasiga asoslangan zamonaviy tizimlarni joriy qilinishi talab etiladi.

ISO 14001 standart printsiplari quydagilardan iborat:

Taklif va Siyosat: Tashkilot o'zining ekologik siyosatini belgilashi va atrof-muhitni boshqarish tizimiga sodiqligini ta'minlashi kerak.

Rejalashtirish: Tashkilot faoliyati, mahsulotlari va xizmatlari atrof-muhitning o'lchamlarini aniqlab, eng muhimlarini tanlashi kerak. U o'z oldiga qo'ygan majburiyatlarini bajarish uchun maqsadlar va vazifalarni qo'yishi va ushbu maqsad va vazifalarga erishish uchun o'z faoliyatini rejalashtirishi kerak.

Dastur va jarayonlar: Tashkilot atrof-muhitni muhofaza qilish siyosatini amalga oshirish va maqsadlariga erishish uchun samarali choralar ko'rish uchun zarur imkoniyat va imkoniyatlar bilan qo'llab-quvvatlash mexanizmini ishlab chiqishi kerak.

Nazorat va tuzatish ishlari: Tashkilot atrof muhitning samaradorligini va ushbu ishlashda muvaffaqiyat darajasini o'lchash, monitoring va baholashi kerak.

Ko'rib chiqish va rivojlantirish: Korxona atrof-muhitni boshqarish tizimini atrof-muhitning umumiy samaradorligini va ushbu muvaffaqiyatga erishishning umumiy darajasini yaxshilash maqsadida qayta ko'rib chiqishi va doimiy ravishda yaxshilashi kerak.

Ho'sh yuqoridagi joriy qilishda ISO 14001 standartining korxonalarga qo'llashning ahamiyati nimada?

Bugungi kunda chiqindilar hal qilinishi kerak bo'lgan eng muhim muammodir. Chiqindilar atrof-muhitni ifloslanish nazaridan katta havf tugdiradi. Umuman olganda kattiq chiqindilar mahalliy, tibbiyot qishloq ho'jaligi havfli va va mahsus chiqindilar (batareyalar, akumliyatlar, radiaktiv moddalar kabi) deb tasniflanadi. Atrof muhit va inson salomatligini muhofaza qilish uchun chiqindilar tabiatan mos usullar va samarali tarzda olib tashlanishi kerak. Qog'oz, karton, shisha, plastmassa kabi chiqindilar alohida manbada to'planishi mumkin bo'lsa ular ishlab chiqarish orqali qayta ishlanishi mumkin. Agar chiqindilar qayta tiklanmasa va qayta ishlatilmasa, ular insonlarga va atrof muhitga zarar bermasdan bartaraf qilinishi kerak.

ISO 14001 atrof-muhitni boshqarish tizimi standartlari atrof-muhitni muhofaza qilish faoliyati doirasida halqaro standartlar tashkiloti (ISO) tomonidan chop etilgan. Ushbu standart korxonalarga ekologik tizimni boshqarish, atrof-muhit standartini ishlab chiqish va amalga oshirish imkonini beradi. Bu standart orqali korxonalar atrof-muhit uchun zararli faoliyatni nazorat qilishlari mumkin.

ISO 14000 standartlari bir qator standartlardan iborat bo'lib bular;

ISO 14001 atrof-muhitni boshqarish tizimi - foydalanish shartlari;

ISO 14004 atrof-muhitni boshqarish tizimi – prinsiplarga, tizimlarga va qo'llab quvvatlovchi texnikaga oid umumiy qo'llanma;

ISO 14031 Atrof – muhitni boshqarish – Atrof – muhitni baholash – Rahbarlik;

ISO 19011 Sifat va atrof-muhit boshqaruvi tizimlarini boshqarish bo'yicha qo'llanma hisoblanadi;

ISO 14001 tizimi ekologik ta'sirni monitoring qilish va uni kamaytirish uchun samarali usullarni taqdim etadi;

Tashkilotlar atrof-muhitga zarar keltiruvchi faoliyatlarini tahlil qiladilar va ularni optimallashtirish uchun choralar ko'radilar. Bu o'z navbatida, ekologik inqirozlarning oldini olishga yordam beradi.

ISO 14001 sertifikatsiyasiga ega tashkilotlar ekologik qonunchilik va normalariga rioya qilishni ta'minlaydi. Bu esa huquqiy jazo va jarimalarni oldini olishga, shuningdek, tashkilotning imidjini yaxshilashga yordam beradi. Xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshiradi. Bundan tashqari ISO 14001 tashkilotlarga o'z biznes faoliyatlarini ekologik barqarorlikka moslashtirishga yordam beradi. Bunda tashkilotning ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va jamiyatga bo'lgan hissani kuchaytiradi. Tashkilotlar o'zlarining ekologik va ijtimoiy javobgarliklarini bajarishga tayyor bo'lib, ekologik jihatdan toza mahsulotlar ishlab chiqarishga va xizmatlar ko'rsatishga intilishadi.

Standartlarning ixtiyoriyligiga qaramay, dunyoda sertifikatlash tashkilotlari soni ortib bormoqda va ISO 14000 seriyali standartlarini ishlab chiqadigan ISO / TC 207 Texnik qo'mitasi raisining so'zlariga ko'ra, 8-10 yil ichida 90 foizdan 100 foizgacha, yirik kompaniyalar, shu jumladan transmilliy korporatsiyalar ISO14001 standarti bo'yicha sertifikatlanadi, ya'ni ular atrof-muhitni boshqarish tizimlari ushbu standartga muvofiqligi to'g'risida mustaqil “Uchinchi tomon” sertifikatiga ega bo'ladilar. Tashkilotlarda bunday qarorlarni qabul qilish uchun motivatsiya, birinchi navbatda, sertifikatlash mahsulotlarni xalqaro bozorlarda sotishning ajralmas shartlaridan biri bo'ladi.

ISO 14001 standarti ekologik menejment tizimi uchun mezonni belgilaydi va ushbu standart bo'yicha sertifikatlashtirish amalga oshirilishi mumkin. U atrof-muhit ko'rsatkichlari uchun talablarni belgilamaydi, balki samarali ekologik menejment tizimini yaratish uchun kompaniya yoki tashkilot amal qilishi mumkin bo'lgan asoslarni belgilaydi. Standart faoliyat yoki sohadan qat'i nazar, har qanday tashkilotda qo'llanilishi mumkin. ISO 14001 standartidan foydalanish kompaniya rahbariyati va xodimlariga, shuningdek tashqi manfaatdor tomonlarning atrof-muhitga ta'sirini doimiy ravishda o'lchashni va yaxshilashni kafolatlaydi.

Standart korxonaning ekologik siyosatini qo'llab-quvvatlashga, rejalashtirilgan harakatlarni amalga oshirishga, ushbu harakatlarning e'lon qilingan ekologik siyosatga muvofiqligini tahlil qilishga va atrof-muhitni boshqarish tizimining samaradorligini doimiy ravishda takomillashtirishga imkon beradigan maqsad va jarayonlarni aniqlashni o'z ichiga oladi.

ISO 14001 standartini joriy qilishning afzalliklari jarayonli yondashuvi tufayli ishlarni tizimlashtirishga imkon beradi. O'z navbatida, ekologik menejment atrof-

muhitga bo‘layotgan barcha ta’sirlarni nazorat qilish, shuningdek atrof-muhitga ta’sirni kamaytirish va oldini olish imkonini beradi.

ISO sertifikatiga ega bo‘lgan korxonalar sheriklar va iste’molchilarning ishonchini qozonadilar va o‘zlarining imidjlarini yaxshilaydilar. Atrof-muhitni boshqarish tizimini sertifikatlashtirish atrof-muhitga mas’uliyatli munosabatni namoyish etish, raqobatbardosh ustunlikka erishish hamda mavjud va potentsial mijozlaringizga o‘z tamoyillarini tasdiqlash imkoniyatini beradi.

Muxtasar qilib aytganda, atrof-muhitni muhofaza qilishga bo‘lgan ehtiyoj o‘sib borayotgan bir paytda, davlat idoralari va korxonalar atrof-muhitga ta’sir ko‘rsatadigan ta’sirni minimallashtirish va barqaror rivojlanishga yordam berish uchun tobora kuchayib bormoqda. ISO 14001 standarti korxonalarga atrof-muhitga ta’sir ko‘rsatadigan faoliyatni aniqlash, boshqarish va nazorat qilishga yordam berish uchun ishlab chiqilgan. Xalqaro standartlar tashkiloti (ISO) tomonidan ishlab chiqilgan, ushbu standart oxirgi marta 2015-da yangilandi. Shuning uchun hozirgi versiya ISO 14001: 2015 hisoblanadi. ISO 14001 standarti boshqa keng tarqalgan ishlatiladigan ISO 9001 sifat menejmenti tizimi, OHSAS 18001 ishchi salomatligi va xavfsizlikni boshqarish tizimi va ISO 50001 energiya boshqarish tizimi bilan mos kelish uchun yaratilgan.

Foydalanilgan Adabiyotlar.

1. B.D.Yusupova va boshqalar. Menejmentga tizimli yondashish tamoyili (ISO 9000:2000) sifat menejmenti.
2. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi malumotlari www.stat.uz.
3. ISO 14001 va ISO 9000 seriyali sifat tizimi standartlari. Государственный стандарт Узбекистана. Системы менеджмента качества.
4. O‘z DSt ISO 9001:2009 Государственный стандарт Узбекистана. Системы менеджмента качества.